

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№1/2025, 78-82

УДК: 94(47).084.8

DOI: [10.52754/16948653_2025_1_12](https://doi.org/10.52754/16948653_2025_1_12)

АЯЛДАРДЫН УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШКА КОШКОН САЛЫМЫ

ВКЛАД ЖЕНЩИН В ВЕЛИКУЮ ОТЕЧЕСТВЕННУЮ ВОЙНУ

WOMEN'S CONTRIBUTION TO THE GREAT PATRIOTIC WAR

Адышева Назгул Кабылбековна

Адышева Назгул Кабылбековна

Adysheva Nazgul Kabylbekovna

улук окутуучу, Б. Сыдыков атындагы КУЭУ

старший преподаватель, КУМУ им Б.Сыдыкова

Seniour Lecturer, Sydykov KUU

n_adysheva@mail.ru

Көчкөнова Айпери Асылбековна

Көчкөнова Айпери Асылбековна

Kochkonova Aiperi Asylbekova

студент, Б. Сыдыков атындагы КУЭУ

студент, КУМУ им Б.Сыдыкова

Student, Sydykov KUU

АЯЛДАРДЫН УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШКА КОШКОН САЛЫМЫ

Аннотация

Бул макалада аялдарынын Жеңишке кошкон салымы туралуу каралды. Алар уникалдуу жана көп кырдуу, күжүрмөн бөлүктөрдөгү кызматты, жарадарларды медициналык тейлөөнү, өнөр жайындагы жана айыл чарбасындагы эмгекти аркалаган. Жетишкендиктери баатырдыктын жана эмгектик эрдиктин символу болуп калган көрүнүктүү инсандардын эрдиктерине өзгөчө көңүл бурулду. Алардын көбү өзгөчө эрдик көрсөтүп, аскердик ордендер жана медалдар менен сыйланган. Аялдар түрдүү аскер бөлүктөрүндө кызмат өтөп, чалгындоо иштерине катышып, жарадар болгон жоокерлерге медициналык жардам көрсөтүшкөн.

Ачкыч сөздөр: Аялдардын Жеңишке кошкон салымы, медициналык жардам, айыл чарба, баатырдык, аскердик сыйлыктар, чалгындоо

ВКЛАД ЖЕНЩИН В ВЕЛИКУЮ ОТЕЧЕСТВЕННУЮ ВОЙНУ

WOMEN'S CONTRIBUTION TO THE GREAT PATRIOTIC WAR

Аннотация

В статье рассматривается вклад женщин в Победу. Они уникальны и многогранны: служат в боевых частях, оказывают медицинскую помощь раненым, работают в промышленности и сельском хозяйстве. Особое внимание было уделено подвигам выдающихся личностей, чьи достижения стали символами героизма и трудовой доблести. Многие из них проявили исключительную храбрость и были награждены боевыми орденами и медалями. Женщины служили в различных воинских частях, участвовали в разведывательных операциях, оказывали медицинскую помощь раненым солдатам.

Abstract

This article examines the contribution of women to the Victory. They were unique and multifaceted, serving in combat units, providing medical care to the wounded, working in industry and agriculture. Particular attention is paid to the feats of outstanding individuals whose achievements have become symbols of heroism and labor valor. Many of them were awarded military orders and medals for their exceptional bravery. Women served in various military units, participated in reconnaissance operations, and provided medical assistance to wounded soldiers.

Ключевые слово: Вклад женщин в Победу, медицинская помощь, сельское хозяйство, героизм, военные награды, разведка

Keywords: Women's contribution to Victory, medical assistance, agriculture, heroism, military awards, intelligence

Введение

Тарыхтын кайсы бир мезгилинде аялдар адамзаттын тагдырына чечүүчү таасирин тийгизген кезендерди башынан өткөрүп, өзүнүн баатырдыгын, эмгекчилдигин жана чыдамкайлыгын көрсөтүп келишкен. Улуу Ата Мекендик согуш да ошондой тарыхый мезгилдердин бири болуп эсептелет, анда совет аялдары өздөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүн толук чагылдырып, элдин эркиндиги үчүн күрөшүүдө орчундуу роль ойношту. Миндеген аял өз ыктыяры менен аскер кызматына чыгып, фронттун ар кандай тармактарында эмгектеништи. Алар снайперлер, аткычтар, байланыш кызматкерлери, санитарлар жана учкучтар болуп кызмат өтөштү [1]. Өзгөчө белгилей турган нерсе, совет аялдары "Түн ведьмалары" деп аталган атактуу аял-учкучтар эскадрильясынын курамында болушкан. Роза Шанина жана Лидия Литвяк сыяктуу аял-снайперлер душмандын катарларына чоң зыян келтирип, өздөрүнүн мыкты даярдыгын жана чеберчилигин көрсөтүштү. Алардын ар бири жүздөгөн душман аскерлерин жок кылышкан жана согуштун жеңишине өз салымдарын кошушкан. [2] Тылдагы каарман аялдар. Согуш мезгилинде аялдар өндүрүш тармагынын негизги күчүнө айланышты. Заводдордо жана фабрикаларда алар эркектердин ордун толтуруп, согуш үчүн курал-жарак жана жабдуулар чыгарышты. Айыл чарбасында да аялдар негизги жүк көтөрүүчүлөр болушту - эгин айдашты, мал багышты, техника менен иштешти. Статистикалык маалыматтар көрсөткөндөй, согуш убагында өндүрүш процессинин 60 пайызын аялдар аткарышкан. Алар токтоно да, чарчай да билбей, күн- түн эмгектенишкен. [3] Медициналык кызмат:

Согуш учурунда медицина кызматкерлеринин ролу өтө маанилүү болду. Өзүнүн жеке коопсуздугуна карабастан, алар согуш талаасынан жаралуу аскерлерди өздөрү менен кошо алып чыгышкан. Ар бир медсестеге 40-50 жаралуу аскер туура келген. Алар согуш талаасынан жаралуу аскерлерди чыгарып, алгачкы медициналык жардам көрсөтүп, андан ары дарылоочу мекемелерге жеткиришкен [4] Алардын ичинен мисал катары ала турган болсок - Зинаида Туснолобова Марченко 128 жарадар аскерди өлүмдөн сактап калган медсестер жана санитар болду. Ошондой эле кыргыз элинин ичинен да салымы чоң. Аларды айта кетсек:

Керимбүбү Шопокова. Жолдошу Дүйшөнкул Шопоков фронтко кеткенден кийин Керимбүбү колхоздун кант кызылчачыларынын бригадасын жетектеген. Зууракан Кайназарова согуш жылдарында республиканын айыл чарбасын өнүктүрүүгө эбегейсиз салым кошкон чыгаан инсан. Анын жетекчилиги астында Кемин районундагы «Кызыл-Туу» колхозу алдынкы чарбалардын бири болуп калды. Жетишкендиктери үчүн эки жолу Социалисттик Эмгектин Баатыры наамы менен сыйланган. 1941-1942-жылдары Зууракан Кайназарова «Колхоздук Киргизии» танкалык колоннасын курууга колхозчулар арасында акча чогултууну уюштурган. Анын демилгеси менен 200 миң сомдон ашык акча жыйналган. Ал ошондой эле 100дөн ашык жылкыны фронтко жөнөтүүнү жана жоокерлер үчүн жылуу кийимдерди чогултууну камсыздаган. Токтогон Алтыбасарова адамгерчиликтин, кайрымдуулуктун символу болгон. Күрмөнтү айылындагы айылдык кеңештин төрагасы катары курчоого алынган Ленинграддан эвакуацияланган 150дөн ашык балдарды кабыл алып, жергиликтүү үй-бүлөлөргө жайгаштырууну уюштурган. Бул эрдик согуштун оор жылдарында балдарга жан аябастык менен камкордук көрүүнүн үлгүсү катары тарыхка кирген. [5] Кыргызстанда парашют өндүрүшүнүн түптөлүшү олуттуу жетишкендик болгон. 1942-жылы Фрунзеде №383 парашют фабрикасы ачылып, анда негизинен аялдар иштеген. Алар авиация жана абадесанттык аскерлер үчүн парашют жасоону өздөштүргөн. Согуш жылдарында завод ар түрдүү

типтеги 70 минден ашык парашюттарды чыгарган. Жалпы эмгеги менен белгилүү болгондор көп. Ошого карабастан бир канчасын мисалы кылсак болот. Салима Орозова менен Батма Алиева өзгөчө айырмаланып, нормасын 2-3 эседен ашыра орундатышты. Айыл чарбасында фронтко кеткен эркектердин ордун аялдар басты. Жалал-Абад районундагы «Кызыл-Аскер» колхозунун Алиман Касымова өзгөчө айырмаланды. Ал аялдардын трактордук бригадасын уюштуруп, бир нече ондогон аялдарды трактордо иштөөгө үйрөткөн. Бул туруктуу тушумду камсыз кылууга жана республиканын айыл чарбасын жогорку деңгээлде кармап турууга мумкундук берди. [6] Коркпогон назик кыздар абада салгылашып, түнкү бомбалоого катышкан. Кайраттуулугу үчүн алар "түнкү бакшылар" деген лакап атка ээ болушкан. Буданова Екатерина өзунун жолдоштору менен 6 миңге жакын фашисттик самолетту жана дагы 5 самолетту атып тушурду. Лидия Литвяк - 150дөн ашык учуу жасаган, ал душмандын 6 учагын түзгөн. 1990-жылы Советтер Союзунун Баатыры наамын алган. Аялдар, партизандар, чалгынчылар тынч согушту. Алар душмандын лагерине кирип барышып, диверсияларды жасашты. Зоя Космодемьянская, Зина Портнова, Любовь Шевцова, Ульяна Громова, Матрёна Вольская, Вера Волошина сыяктуу кыздар зор эрдиктерди жаратышты. Кыйноого багынбастан, өз өмүрү үчүн алар жеңишке жетишти, саботаж жасашты. Матрёна Вольская партизандык кыймылдын командиринин буйругу менен 3000 баланы алдыңкы линия аркылуу алып өткөн. Зоя Космодемьянская - Улуу Ата Мекендик согуштун эң биринчи аял Баатыры. Чалгынчы жергиликтүү элдин көзүнчө дарга асылган. Зоянын акыркы сөзү элге кайрылып: «Сүйгүлө, коркпогула, каргыш тийген фашисттерди жеңиле, Мекен үчүн, өмүр үчүн, балдар үчүн». Ата Мекендик согуштун дагы бир баатыр кызы - Зинаида Шипанова. Жасалма документтерди жасап, тымызын фронтко качып, жүздөн ашуун жарадарлардын өмүрүн сактап калган. Ал аскерлерди оттун астынан алып чыгып, жарааттарын таңып койду. Көңүлү чөккөн жоокерлерди психологиялык жактан тынчтандырды.

Жөө адамдар ар дайым согуштун эмгек аттары болуп эсептелген. Ар бир согушту баштай турган жана бүтүргөн, анын бардык кыйынчылыктарын ийинде көтөргөн ошолор. Бул жерде аялдар да болгон. Алар кол куралды өздөштүрүп, эркектер менен катарлаш жүрүштү. Пулеметчи Маншук Маметова башкы каарман болуп калды. Невелди бошотуп, бир рота немис аскерлерине каршы бийиктикти жалгыз пулемет менен коргоп, баарын атып, алган жараатынан каза болгон, бирок немецтерди өткөрбөй койгон. Снайперлер фашисттик Германияны жеңүүгө чоң салым кошушкан. Улуу Ата Мекендик согуштун жылдарында аялдар бардык кыйынчылыктарды туруктуулук менен баштан кечиришти. Бир нече күн баш калкалоодо болуп, душмандын изине түшүштү. Суусуз, тамак-ашсыз, ысыкта, суукта. Көптөр маанилүү сыйлыктарга ээ болушкан, бирок алардын баары тирүү кезинде эмес. Любовь Макарова 1943-жылы снайпердик окуу жайын аяктагандан кийин Калинин фронтуна барат. Жашыл кыздын эсебинде 84 фашист бар. "Эмгектеги артыкчылыгы үчүн" медалы, "Даңк" ордени менен сыйланган. Татьяна Барамзина 36 фашистти жок кылган. Согушка чейин бала бакчада иштеген. Экинчи дүйнөлүк согуш учурунда, чалгындоо бөлүгү катары, ал душмандын артына ташталган. 36 жоокерди жок кылууга жетишкен, бирок колго түшкөн. Барамзинаны өлөр алдында ырайымсыз шылдыңдашкан, аныкийин аны формасына карап гана таанууга болорун кыйнашкан. Людмила Павличенко 309 фашистти жок кылган. Бул легендарлуу советтик аял Улуу Ата Мекендик согушта немецтик баекынчыларды чочуткан. Согуш мезгилиндеги аял экономиканын ажырагыс инсаны болуп калды. Жумушчулардын дээрлик 2/3 белугу, айыл чарба жумушчуларынын 3/4 белугу аялдар болгон. Согуштун алгачкы

сааттарынан тартып акыркы кунге чейин эркек-аял кесиптерине болуу болгон жок. Жан аябаган жумушчулар жер айдап, нан эгип, таңгак жүктөп, ширетүүчү, жыгач уста болуп иштешкен. Өнөр жайды көтөрүңүз. Бардык күчтөр фронтко берилген буйруктарды аткарууга багытталган.

Алардын жуздегени заводдорго келип, станокто 16 саат иштеп, дагы эле балдарды тарбиялоого жетишти. Талаага сепишти, фронтко жөнөтүш үчүн нан өстүрүштү. Бул аялдардын эмгегинин аркасында армия азык-түлүк, сырье, самолет жана танктардын тетиктери менен камсыз болгон. Эмгек фронтунун ийкемсиз, болот баатырлары суктанарлык. Улуу Ата Мекендик согуштун жылдарында тылдагы аялдын бир дагы эрдигин бөлүп айтуу мүмкүн эмес. Бул Ата Мекенге, эмгектен коркпогон бардык аялдардын жалпы эмгеги. Согуш жылдарында аялдардын эрдиктерин санап чыгуу мумкун эмес. Ар бири Мекен үчүн, өзү жашаган өлкө үчүн жанын берүүгө даяр болгон.[7]

Жыйынтыктап айтсак, Улуу Ата Мекендик согуш доорунда совет аялдары өздөрүнүн чыдамкайлыгын, күч-кубатын жана баатырдыгын толук көрсөтө алышты. Алар фронтто да, тылда да өзгөчө эрдик жана каармандык менен иш алып барышты. Бул доордун аял каармандары тарыхта мезгилсиз жана өчпөс изин калтырды, келечек муунга үлгү болуп, патриоттуулуктун жана мекенчилдиктин символу болуп калды.

Пайдаланылган адабияттар

- 1 Волкова Е.В. "Фронттогу аялдар" Ленинград, 1990
- 2 Шанина Р.С. "Женский взвод" Москва, 1964
- 3 "Улуу Ата Мекендик согуш тарыхы" 4 томдук жыйнак, Москва, 1960-1965
- 4 "Советтик аял-снайперлердин эскерүүлөрү" Киев, 1985.
- 5 Мурманцева В.С. Улуу Ата Мекендик согушта советтик аялдар. М.: Мысль, 1974. С. 45-47.
- 6 Петрова Н.К. Улуу Ата Мекендик согуштун аялдары. М.: Вече, 2018. С. 78-82.
- 7 <https://ky.vogueindustry.com/17179227-cultural-rights-this-is-definition-varieties-and-legal-regulation>
- 8 Арстанов, С. А. Советтик Кыргызстандын коомдук, саясий жана маданий турмушундагы аялдардын ролу / С. А. Арстанов, А. Алижан Кызы // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Тарых. – 2024. – No. 2(5). – P. 77-83. – DOI 10.52754/1694867X_2024_2(5)_12. – EDN STWDRA.
- 9 Тилекова, Н. Д. Развитие жанра поэтического послания в годы Великой Отечественной войны / Н. Д. Тилекова, Н. М. Мурадымов, С. А. Курманкулова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 3, № 4. – С. 150-159. – EDN TZWIJS.
- 10 Осекова, А. К. Согуш темасынын Чынгыз Айтматовдун чыгармаларында берилиши / А. К. Осекова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 4. – P. 1071-1076. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_4_1071. – EDN JDDNXD.